

GRZEGORZ GAŚSIOR

Cieślárova platforma – národnostná otázka v Tešínsku v období stalinizmu

In the Communist era, the so-called Cieślár Platform was the only program addressing nationality issues in the Czech part of the Teschen Silesia inhabited by the Polish minority. Its author was Paweł Cieślár, member of the Communist Party of Czechoslovakia and Polish autochthon, who prepared several memorandums containing a plan for the regulation of nationality issues in the territory inhabited by Poles. His assumption was that the whole indigenous population in the region, who used the local dialect, were Polish, regardless of their official nationality. According to Cieślár, the population censuses that prior to the establishment of the Czechoslovak State had reported the prevalence of the Czech population did not reflect the actual state of affairs and he accounted for the declining number of Poles in the Czechoslovak population census by national oppression.

His main ambition was to establish autonomy in the counties of Karviná and Český Těšín. He proposed further that all members of the autochthonous population sent their children to schools with Polish as language of instruction. Schools with the Czech language of instruction, where the Polish language would be regarded as an obligatory subject, would be intended only for the incomers. Cieślár regarded his program as one that would redress grievances and as the only fair solution.

Cieślár expressed his views only before the regional authorities of CPC in Ostrava in 1950, at their behest, but did not publish them. Due to the resolution of the Central Committee of the CPC, his “platform”, represented in a distorted manner, was publicly denounced at a regional conference in Český Těšín in April 1951. Cieślár was labelled as „bourgeois nationalist”, stripped of all party posts, and was expelled from the Party in February 1952. The propaganda campaign against him served as a means for strengthening the Party control over the Polish minority organisations and for swallowing up of Polish youth organisations by their state counterparts.

Key words: minority, the Communist Party of Czechoslovakia, Polish nationality, Polish language, autonomy.

V roku 1945 medzi Poľskom a Československom ožili pohraničné spory. Neistá bola štátna príslušnosť českej časti Tešínskeho Sliezska (v poľskom jazyku bol tento región označovaný ako Zaolzie – pozn. prekl.), ktorá bola v roku 1920 priznaná Československu a v rokoch 1938 – 1939 patrila Poľsku. V septembri 1939 bolo toto územie začlenené priamo do Tretej ríše. V roku 1945 sa Tešínsko vrátilo pod československú kontrolu, ale Poľsko, v tom čase už ovládané komunistami, sa nevzdalo nárokov na uvedené územie.

Väčšina Poliakov na tomto území bola počas vojny donútená prijať tzv. *Volksliste*¹. Po vojne

¹ Deutsche Volksliste – nemecký dokument, potvrdzujúci nemeckú národnosť, ktorý bol v rokoch 1939 – 1945 vydávaný pronemecky orientovaným obyvateľom území, obsadených nacistickou III. ríšou. Na územiach Poľska, ktoré boli pria-

boli neraz považovaní za Nemcov a získať československé občianstvo bolo problematické. Medzi Čechmi ožili nacionalistické tendencie v súvislosti so snahami o odvetu za rok 1938.

V roku 1945 Poliaci získali časť škôl, ale predstaviteľom poľskej menšiny neboli vrátené majetky predvojnových organizácií a nebolo povolené ani obnovenie ich činnosti. Žiadna z demokratických strán v Československu nemala pozitívny program voči poľskej menšine, pričom mnohí spomedzi ich lídrov mali voči nej nepriateľský postoj. Jedine Komunistická strana Československa (KSČ), vystatujúca sa heslami internacionalizmu, podporovala niektoré snahy poľskej menšiny a bránila ju pred nacionalistickými výpadmi. Zo strany KSČ to bol taktický krok, a napriek tomu získala podporu značnej časti Poliakov. Noviny „Głos Ludu“, ako jediné vtedajšie poľské periodikum v Československu, založili v roku 1945 a boli orgánom komunistickej strany.

K upokojeniu nálad prispelo podpísanie Zmluvy o priateľstve a vzájomnej pomoci medzi Československou republikou a Poľskou republikou zo dňa 10. marca 1947; bol k nej pripojený protokol, ktorý o. i. deklaroval garanciu možnosti národného, politického, kultúrneho a ekonomického rozvoja pre poľskú menšinu v Československu, ako aj pre českú a slovenskú menšinu v Poľsku. Protokol predpokladal aj vyriešenie otázok hraničných sporov do dvoch rokov od dátumu podpísania zmluvy. Zmluva o vytýčení hranice však bola podpísaná až v roku 1958. Priložený protokol umožňoval o. i. zakladanie poľských organizácií: Poľského kultúrno-osvetového zväzu (Polski Związek Kulturalno-Oświatowy, PZKO) a Združenie poľskej mládeže (Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej, SMP).

Po týchto udalostiach predstavitelia KSČ tvrdili, že národnostný útlak už neexistuje. V tomto presvedčení sa strana utvrdila po februári 1948, keď po prevrate prevzala v štáte plnú moc. Vtedy sa už KSČ nemusela tak intenzívne usilovať o podporu zo strany poľskej menšiny a mala záujem o upokojenie národnostných problémov. Usilovala sa získať úplnú kontrolu nad verejným životom poľskej menšiny. Takáto politika sa spájala s brzdením akejkoľvek iniciatívy, vyhýbaním sa diskusie o problémoch; na stranícke a štátne funkcie a do vedúcich pozícií v rozličných organizáciách sa dosadzovali príslušníci poľskej menšiny, ktorí boli poslušní a lojálni voči strane. KSČ sa usilovala vyhýbať sa konfliktom a spoliehala sa na popularitu niektorých lídrov poľského verejného života. Pokúšala sa o ich získanie, aby sa zabránilo konfrontáciám².

V Tešínsku sa väčšina poľských aktivistov s novou situáciou zmierila, uspokojila sa so získanými koncesiami a nepresadzovala žiaden vlastný politický program a ani nedisponovala nijakou víziou budúcnosti poľskej menšiny. Uspokojila sa s tým, čo sa dosiahlo. Jediný program usporiadania národnostného života v Tešínsku vypracoval začiatkom 50. rokov člen KSČ Paweł Ciešlar. Program, ktorého kľúčovým bodom bolo zavedenie autonómie na území okresu Český Těšín a Karviná, bol označený za „Ciešlarovu platformu“ a stretol sa s jednoznačným odsúdením straníckych orgánov.

Paweł Ciešlar sa narodil v Třinci 24. februára 1902. V roku 1919 prišiel o otca, ktorého zabili počas bojov s československými vojskami, vstupujúcimi na územie Tešínska. Podobne ako jeho otec, aj Ciešlar pracoval v třineckej železniarni. V roku 1921 vstúpil do KSČ. V rokoch 1926 – 1931 študoval na Univerzite národnostných menšín Západu v Moskve. Po návrate do vlasti bol

mo pričlenené k III. ríši, ako napr. v prípade Horného Sliezka, bola poskytovaná násilne a zahŕňala štyri kategórie. Na držiteľov uvedeného dokumentu sa vzťahovala povinná vojenská služba vo Wehrmachte.

² T. Siwek, S. Zahradnik, J. Szymeczek, *Polská národnostní menšina v Československu 1945 – 1954*, Praha 2001, s. 20 – 58; M.K.Kamiński, *Polsko-czechoslowackie stosunki polityczne 1945 – 1948*, Warszawa 1990.

nezamestnaný, občas sa mu podarilo získať príležitostné zamestnanie. V tom čase patril medzi aktívnych predstaviteľov komunistického hnutia v Tešínsku. Tiež na jeho stránicky životopis však vrhali jeho postoje v rokoch 1938 – 1945.

Po pripojení Tešínska k Poľsku neboli priaznivé podmienky na pokračovanie pôsobenia v rámci KSČ a Komunistická strana Poľska už neexistovala. Ciešlar vtedy pozastavil svoje stranícke aktivity a vo februári 1939 opätovne získal stále zamestnanie v trineckej hute. Po príchode Nemcov sa pri sčítaní obyvateľstva v novembri 1939 prihlásil k sliezskej národnosti, a to isté radil aj iným. Tvrdil, že v kontakte s nepriateľom človek má právo sa maskovať. Už v januári 1940 však bol vyvezený na nútené práce do Watenstedtu, kde sa prihlásil za Poliaka a bol presunutý do tábora pre Poliakov. K Poliakom sa v tábore správali zle, preto začal tvrdiť, že krátka príslušnosť Tešínska k poľskému štátu vôbec neznamená, že on a iní obyvatelia Tešínska sú príslušníkmi poľského národa a že v skutočnosti sú Česi. V dôsledku toho Ciešlar a niekoľko ďalších ľudí získali nové dokumenty, tentoraz ako Česi, a ich situácia sa zlepšila. V roku 1942 získal III. kategóriu *Volksliste*. V roku 1945 z nútených prác utiekol a do konca vojny sa skrýval doma, pričom sa zrejme snažil vyhnúť nedobrovoľnému začleneniu do nemeckej armády. Po vojne sa vrátil k poľskej národnosti a opätovne vstúpil do KSČ.³

Po vojne začal Paweł Ciešlar stúpať v straníckej kariére. V rokoch 1945 – 1949 bol predsedom Závodnej rady v trineckej hute, v rokoch 1949 – 1951 sa stal predsedom Okresného výboru KSČ (OV KSČ) a podpredsedom Okresného národného výboru (ONV) v Českom Těšíne, členom Krajského výboru KSČ (KV KSČ) v Ostrave a kandidátom Ústredného výboru KSČ (ÚV KSČ).⁴

Už v roku 1947 Ciešlar v spolupráci s viacerými ďalšími komunistami poľskej národnosti predložil krajským orgánom KSČ memorandum pod názvom *Smernica k regulácii národnostných vzťahov na Tešínskom Sliezsku* (originál poľsky *Wytyczne do uregulowania stosunków narodowościowych na Śląsku Cieszyńskim*, česky *Směrnice pro řešení česko-polských problémů*). Poľskí komunisti tvrdili, že vzhľadom na vývoj socializmu v Poľsku a v Československu a na to, že štátne hranice „je možné ľahko korigovať v socialistickom systéme, ako ukazuje prax ZSSR,“ sa neusilujú o odtrhnutie od republiky. Upozornili však na to, že postavenie poľského obyvateľstva v Československu sa v porovnaní s predvojnovou situáciou zhoršilo. Obyvateľstvo Sliezska – na 90 % boli držiteľmi *Volksliste* – sa stalo objektom perzekúcií zo strany čechizátorov z čias prvej ČSR, predstaviteľov nekomunistických strán, ktorí opätovne prevzali vedúce pozície v Tešínsku a rozhodovali o otázkach rehabilitácií, školstva a prijímania do zamestnania. Iniciovali súdne procesy proti mnohým Slezanom na základe retribučných dekrétov a odmietali vydávať osvedčenia o národnej spoľahlivosti.

³ S. Zahradník, *Paweł Ciešlar i jego „platforma“*, „Zwrot“ 41 (1990), č. 7, s. 10 – 11; T. Siwek, S. Zahradník, J. Szymeczek, *c.d.*, s. 59, pryp. 9; P. Ciešlar, *Czy platforma Cieślara jest burżuazyjno-nacjonalistyczna*, s. 19 – 21 (zbiory S. Zahradníka); pomerne rozsiahle, hoci tendenčne vypracoval Ciešlarov životopis Květoslav Innemann (Zemský Archiv Opava, f. KV KSČ, sign. Z-57, zasadnutie pléna KV KSČ z 16. februára 1952); originálny text životopisu sa nepodarilo nájsť. Určite ide o životopis, vypracovaný pre potreby ÚV KSČ, o ktorom v roku 1967 Ciešlar napísal, že nedisponuje jeho kópiou (*Czy platforma...*, s. 19.); podľa informácií veliteľstva stanice SNB v Trinci z 18. augusta 1947, poskytnutej rezortu národnej bezpečnosti pri ONV v Českom Těšíne, Paweł Ciešlar tzv. *volkslistu* neprijal (Státní okresní archiv Karviná, fond ONV Český Těšín, dodatky II (1937) 1949 – 1960 (1964) č. 73 Činnost spolku „PZKO“, Český Těšín 1947 – 1953, inv. Č. 37, karton 8).

⁴ M. Plačková, *Pavel Ciešlar a jeho platforma (K polské otázce na Těšínsku na počátku 50. let)*, „Vlastivědné listy“ 21 (1995), č. 2, s. 5; T. Siwek, S. Zahradník, J. Szymeczek, *c.d.*, s. 59.

K najdôležitejším bodom dokumentu patrila požiadavka, aby v tzv. Košickom vládnom programe bola doplnená veta, podľa ktorej Československo je štátom Čechov a Slovákov takto: „ale slovanským národom garantuje tie isté práva.“ Dokument požadoval uznanie celého sliezkeho obyvateľstva za Poliakov v priestore, kde má početnú prevahu, a ustanovenie, podľa ktorého občania nemôžu meniť vlastnú národnosť, o ktorej majú rozhodovať také faktory ako pôvod, národnosť rodičov, rodný jazyk a bydlisko. Uplatňovanie národnostného útlaku malo byť trestané. Rehabilitácie ľudí, ktorí sa počas vojny správali bezúhonne, mali byť dovedené do konca a rozsudky, spojené s činnosťou v prospech Poľska v roku 1938, anulované. Všetci účastníci hnutia odporu a členovia armád protihitlerovskej koalície mali byť prijatí do Zväzu národnej revolúcie (*Svazu národní revoluce*) a zrovnoprávnení. Autochtónni obyvatelia mali mať v Tešínsku prednosť pri prijímaní do zamestnania a obsadzovaní vedúcich pozícií. Poliaci by mali zabezpečené vyučovanie v rodnom jazyku aj na stredných a odborných školách. Český aj poľský jazyk mali byť v úradnom styku zrovnoprávnené. V okresoch Fryštát (od roku 1949 okres Karviná) a Český Těšín by boli povinné dvojjazyčné označenia miest a obcí, úradov a obchodov. Mal sa vytvoriť Poľský kultúrny zväz a Zväz poľskej mládeže.⁵

Požiadavky, obsiahnuté v *Smernici*... boli predmetom diskusií na zasadnutí predsedníctva ostravského KV KSČ 25. marca 1947, na ktoré boli pozvaní poľskí aktivisti, o. i. Ciešlar a redaktor novín „Głos Ludu“, Henryk Jasiczek. Zasadnutie sa konalo v situácii, ktorá bola priaznivá pre poľské požiadavky, necelé dva týždne po podpísaní Zmluvy medzi Československom a Poľskom. Vedúci tajomník KV KSČ Vítězslav Fuchs uznal opodstatnenosť časti požiadaviek. V súvislosti s revíziou rozsudkov uviedol, že môže sa tak udiť prostredníctvom odvolacieho konania. Odmietol návrh, aby obyvatelia Tešínska mali prednosť pri prijímaní do zamestnania vo svojom regióne. Odmietol uznať právo Poliakov považovať sa za reprezentatívnu skupinu obyvateľov tohto regiónu a dodal, že v danom momente tam už národnostný útlak neexistuje.⁶

Popri *Smernici*... sa v sledovanom období objavilo viacero podobných projektov. V marci bolo vypracované spoločné memorandum, adresované vláde ČSR.⁷ Na porade u Klementa Gottwalda 7. mája 1947 sa zúčastnili predstavitelia ostravského KV KSČ a viacerí poľskí komunisti, vrátane Ciešlara. Ostravskí súdruhovia sa obávali straty kontroly nad činnosťou poľských organizácií, ktoré mali vzniknúť. Mali výhrady, že miestni aktivisti rokovali o znení stanov s poľským veľvyslanectvom. Ciešlar ich upokojoval, že Poliaci nie sú nepriateľmi Československa. Tvrdil, že si želá, aby komunisti mali garantovaný vplyv na poľské organizácie. Presadzoval vytvorenie jednotného kultúrneho zväzu a jednej mládežníckej organizácie, do ktorých mali získať ľudí rozličnej názorovej orientácie. Gottwald ukončil poradu a vyslovil sa za to, aby organizácie boli nadstranícke, ale nemali by prijímať do svojich radov ľudí so „zlou povestou.“ Stretnutie zhrnul slovami, v ktorých dával najavo určitú podráždenosť a absenciu vlastnej koncepcie: „Musíte sa dohodnúť, a to ešte dnes. Neodídete odtiaľto, kým sa nedohodnete. Už chcem mať pokoj. Nikto nám neuverí, že kvôli takýmto malichernostiam nechceme mať dobré vzťahy s Poľskom.“⁸

Predseda KV KSČ v Ostrave Vilém Nový v liste z 10. júna 1947 navrhoval Rudolfovi Slánskeму urýchlenie procesu vytvárania poľských organizácií, odovzdanie majetku poľským spolkom,

⁵ *Wytyczne do uregulowania stosunków narodowościowych na Śląsku Cieszyńskim* (zbierka S.Zahradnika).

⁶ ZA Opava, f. KV KSČ, sign. P-53, zasadnutie predsedníctva KV KSČ z 25. marca 1947.

⁷ T. Siwek, S. Zahradnik, J. Szymeczek, *c.d.*, s. 37, text memoranda: príloha 3, s. 106 – 108.

⁸ Národní archiv Praha, A ÚV KSČ, f. 100/1, sv. 49, a.j. 378, porada u s. Gottwalda z 7 mája 1947.

rozšírenie siete poľských zväzových domov a vyriešenie otázky udeľovania československého občianstva. Upozornil však, že „Głos Ludu” nedostatočne reprezentuje líniu strany a jeho redaktori Henryk Jasiczek a Andrzej Kubisz nie sú dôveryhodní. Navrhoval ich výmenu a presťahovanie redakcie z Českého Těšína do Ostravy, aby ju mohol krajský výbor lepšie kontrolovať.⁹

Slánský sa objavil na rokovaní predsedníctva KV KSČ v Ostrave 20. júna 1947, ktorého sa zúčastnili aj Ciešlar, Jasiczek a viacerí ďalší komunisti poľskej národnosti. Českí komunisti sa sťažovali na revindikačné postoje svojich poľských kolegov a rozbíjanie jednoty strany. Poľskí funkcionári sa usilovali obhajovať svoj postoj. Ciešlar sa nazdával, že všetky požiadavky Poliakov by mali okamžite splniť. Otázku regulácie hraníc považoval za nepodstatnú, podľa neho sa v budúcnosti hranice stanú prežitkom. Kritizoval odmietanie prijatia vojakov Andersovej armády¹⁰ do zamestnania v tŕineckej železniarni ako formu národnostného útlatku. „Diskusiu“ uzavrel Rudolf Slánský. Upozornil, že „aj v Poľsku sú veľmi opatrní v prístupe k vojakom bývalej Andersovej armády.“ Odvolal sa na sovietsky príklad. Sovietski vojaci, ktorí sa ocitli v nemeckom zajatí sú „po návrate do vlasti na nejaký čas izolovaní a skúma sa ich dôveryhodnosť.“ V otázke hraníc požadoval celkovú lojalitu. Poskytnúť Poliakom všetky národnostné práva označil za nemožné, veď „tak nie je ani v ZSSR, tam sa národnostné práva rozširujú postupne.“ Dodal, že pri vytváraní poľských zväzov je potrebné zabezpečiť vplyv KSČ. Nový a Fuchs avizovali, že budú vytvorené poľské združenia, bude im vrátený niekdajší majetok a vďaka novej rotačke bude možné „Głos Ludu” čoskoro tlačiť v Ostrave a redakcia bude v stálom kontakte s KV KSČ.¹¹

Otázka *Smernice...* bola vyhlásená za uzavretú. Rozdiely medzi poľskými a českými funkcionármi zatiaľ nevedli k otvorenému konfliktu. Počas prevratu vo februári 1948 sa komunisti poľskej národnosti postavili jednoznačne na stranu KSČ.¹² Národnostná otázka sa však vracala na rokovania ostravských komunistov aj po prevrate. Na predsedníctve KV KSČ 28. októbra 1948 Fuchs tvrdil, že poľské organizácie sú pod vplyvom „reakčných živlov.“ Drahomír Kolder sa rozhorčoval, že redakcia „Głosu Ludu“ považuje Poliakov za jednu rodinu a nevšima si vo svojich radoch reakciu. Rudolf Peschel upozorňoval, že PZKO a SMP musia byť „prevodom na prenášanie politiky strany medzi Poliakov“ a nemajú sa vymknúť z jej rúk. Na druhej strane Ciešlar poukazoval, že Poliaci stále nedosiahli rovnoprávnosť. Úradné vyhlášky a obežníky majú byť písané aj po poľsky. Žiadosti, adresované úradom, písané po poľsky, sú pritom niekedy úradmi vracané naspäť.¹³

Nespokojnosť straníckych orgánov vyvolávali opakované Ciešlarove cesty do Varšavy a tiež to, že o nich neinformuje a ani nepodáva správy. Fuchs upozornil, že hoci KV KSČ má „jasnú a správnu politickú líniu“ v otázke Tešínska, v danom momente si nemožno dovoliť rozhodnejšiu intervenciu, lebo strana musí viesť politiku v súlade so záujmom štátu a akákoľvek chyba by sa negatívne odzrkadlila na politických vzťahoch s „inými slovanskými štátmi.“¹⁴

⁹ NA Praha, A ÚV KSČ, f. 100/1, sv. 49, a.j. 378, list Nového Slánskému z 10. júna 1947.

¹⁰ Kolokviálny názov pre poľské taktické a operačné jednotky, ktorým počas druhej svetovej vojny velil gen. Władysław Anders. Boli to Poľská armáda v ZSSR (*Armia Polska w ZSRR*; 1941 – 1942), Poľská armáda na Východe (*Armia Polska na Wschodzie*; 1942 – 1943) a II. poľský zbor (*II Korpus Polski*; 1943 – 1946), ktorý sa podieľal na bojoch v Taliansku, kde sa preslávil o. i. dobytím Monte Cassino.

¹¹ ZA Opava, f. KV KSČ, sign. P-62, zasadnutie predsedníctva KV KSČ z 20. júna 1947, presťahovanie redakcie sa v tom čase zatiaľ nerealizovalo.

¹² NA Praha, A ÚV KSČ, f. 100/1, sv. 49, a.j. 378, *Odezwa do ludności polskiej*.

¹³ ZA Opava, f. KV KSČ, sign. P-114, zasadnutie predsedníctva KV KSČ z 29. októbra 1948.

¹⁴ ZA Opava, f. KV KSČ, sign. P-63, zasadnutie predsedníctva KV KSČ z 21. júla 1947.

Ešte v zime 1949¹⁵ Ciešlar predložil KV KSČ text s názvom *Otázka likvidácie pozostalosti po Nemcoch* (originál česky *Otázka likvidace pozůstalostí po Němcích*). Uvádza sa v ňom, že prezidentské dekréty (č. 5, 12, 16, 33, 108, 138) nezohľadňovali odlišnú situáciu na Tešínsku počas hitlerovskej okupácie. Poliáci, ktorých Nemci nútili, aby prijali *Volksliste*, boli po r. 1945 považovaní za Nemcov a museli absolvovať komplikovanú procedúru, čo česká buržoázia využívala na preberanie poľských majetkov. KSČ musí napraviť chyby a v otázke priznávania československého občianstva sa nemá riadiť výsledkami sčítania obyvateľstva z roku 1939, ani tzv. *Volksliste*, resp. formálnou príslušnosťou k nemeckým organizáciám, ale tým, či daná osoba bola aktívnym Nemcom alebo kolaborantom. Ciešlar sa opätovne dožadoval nápravy všetkých prípadov neopodstatneného odmietnutia poskytnutia československého občianstva, vrátenia neoprávnene skonfiškovaných majetkov, revízie rozsudkov na základe dekrétov na žiadosť postihnutých a anulovanie všetkých rozsudkov, týkajúcich sa československo-poľského konfliktu z roku 1938.¹⁶

Ciešlarove požiadavky KV KSČ v Ostrave odmietol a k problému sa nevracal.¹⁷ Napriek existujúcim rozdielom bol Ciešlar v roku 1949 zvolený za predsedu Okresného výboru KSČ (OV KSČ) v Českom Tešíne.¹⁸ Stranícke orgány zatiaľ neplánovali žiadnu kampaň proti Ciešlarovi, ani proti žiadnemu komunistovi poľskej národnosti.

Pritom v Československu, podobne ako v iných komunistických štátoch, sa dvíhala vlna čistiek, vyvolaných konfliktom s Juhosláviou. Vo všetkých štátoch bloku sa začali politické procesy s členmi komunistických strán, obviňovaných z tzv. buržoázneho nacionalizmu, spoluprácu s Juhosláviou a západnými imperialistami. Na všetkých úrovniach straníckej hierarchie odhaľovali nových „agentov imperializmu.“ V novembri 1949 bol uväznený Vilém Nový.¹⁹ Signálom zostrenia boja s „vnútorným nepriateľom“ bolo zasadnutie ÚV KSČ 24. – 25. februára 1950. Gottwald hovoril o zostrovaní triedneho boja počas výstavby socializmu a zdôrazňoval „potrebu kritiky, sebakritiky a vnútrostraníckej demokracie.“ Tajomník ÚV KSČ Ladislav Kopřiva vyzýval k „revolučnej opatrnosti a bdelosti.“²⁰

V predsedníctve KV KSČ Fuchs informoval o zasadnutí ÚV KSČ, pričom poznamenal, že treba „uskutočniť revíziu a dávať pozor na správny výber kádrov.“²¹ Na rokovaní pléna 2. júna 1950 Fuchs zdôraznil význam sebakritiky a avizoval vysporiadanie sa s „buržoáznym nacionalizmom“ v Tešínsku.²²

Na ďalší deň sa na pléne prebrala problematika poľskej menšiny. Väčšina prítomných súhlasila, že v Tešínsku už neexistuje nijaký národnostný útlak. Ciešlar s tým nesúhlasil a argumentoval, že nie všetky zásadné otázky spolunažívania Čechov a Poliakov boli vyriešené. Protestoval proti tomu, aby každý iný názor na túto otázku bol považovaný za „buržoáznym nacionalizmus.“

¹⁵ Vyplýva to z Ciešlarovho listu Bělovskému z 18. apríla 1951, odpis listu sa nachádza v zbierke S. Zahradníka.

¹⁶ *Otázka likvidace pozůstalostí po Němcích*, přel. R. Folwarczny (ZA Opava, f. KV KSČ, sign. P-223 oraz NA Praha, A ÚV KSČ, f. 100/1, sv. 49, a.j. 378, ako materiál pre R. Slánského).

¹⁷ Spomínal to Ciešlar v liste Bělovskému (pozri pozn. 13).

¹⁸ NA Praha, A ÚV KSČ, f. 19/1, a.j. 516, *Zpráva o okresní konferenci; Zpráva z okresní konference KSČ v Českém Tešíně*.

¹⁹ K. Kaplan, *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*, Praha 1992, s. 64 – 65.

²⁰ NA Praha, A ÚV KSČ, f. 01/7, sv. 7-9, a.j. 24, zasadnutie ÚV KSČ z 24. – 26. februára 1950.

²¹ ZA Opava, f. KV KSČ, sign. P-178, zasadnutie predsedníctva KV KSČ z 3. marca 1950; ako vyplýva zo stenografického záznamu, zasadnutie sa skončilo o 13.30 hod. v noci (sic!).

²² ZA Opava, f. KV KSČ, sign. Z-33, zasadnutie pléna KV KSČ z 2. júna 1950.

Uviedol, že ľud Tešínskeho Sliezska má poľské národné črty. Za rakúskych čias bol vystavený germanizácii a počas koloniálneho režimu prvej republiky českizácii. Náhly vzrast počtu Čechov v období I. republiky, Poliakov v roku 1938, Nemcov počas druhej svetovej vojny a opätovne Čechov po roku 1945 vyplýval podľa jeho názoru z nízkeho národného a triedneho povedomia, spôsobeného častými politickými zmenami a uplatňovaním národnostného útlaku. Udržiavanie dôsledkov bývalého systému, rozbitia rodín a obyvateľov, hovoriacich jedným jazykom na dve národnosti, považoval za podporu konjunkturalizmu, ktorý bráni vzniku socialistického národa a ohrozuje stalinskú národnostnú politiku. Cieľom KSCČ má byť výchova autochtónneho sliezskeho obyvateľstva v duchu proletárskeho vlastenectva ako súčasť poľského národa.²³

Týmto názorom oponoval Fuchs, ktorý videl nebezpečenstvo pre poľskú robotnícku triedu skôr zo strany poľských nacionalistov „v službách imperialistov“. Ciešlarovi odporúčal prečítať si referát Viliama Širokého z IX. zjazdu KSS, ktorý obsahoval kritiku „slovenských buržoázných nacionalistov.“²⁴

V straníckych skupinách predniesli 19. júla 1951 sebakritiku jednotliví radoví členovia KV KSCČ. Ciešlar vtedy uviedol, že súhlasí s líniou strany vo všetkých otázkach, s výnimkou národnostnej. Bolo prijaté uznesenie, že do 15. novembra Ciešlar a KV KSCČ prediskutujú všetky nejasnosti a Ciešlar do 15. augusta prednesie zásadný výklad svojich názorov.²⁵

Až v novembrových dokumentoch KV KSCČ môžeme nájsť štyri Ciešlarove texty v českom preklade ako prílohy,²⁶ vrátane už spomínaného materiálu z roku 1949 *Otázka likvidácie pozostalosti po Nemcoch*, nový text s názvom *Za bolševickou národnostní politikou na Tešínsku* a ďalšie dva materiály.

V texte s názvom *Úkoly v oboru národnostní politiky* Ciešlar opisoval historický vývoj Tešínska, pričom tentoraz väčšiu pozornosť venoval procesu odnárodňovania. Následne prezentoval svoju víziu politiky KSCČ voči poľskej menšine. Zopakoval väčšinu bodov, uvedených v predchádzajúcich textoch (*O otázke...* a *Smernica...*). Dožadoval sa aj prijímania Poliakov do bezpečnostných orgánov a pohraničnej stráže, uprednostňovania Poliakov pri obsadzovaní hospodárskych a politických funkcií a ustanovenia poľskej sekcie v divadle v Českom Tešíne. Predovšetkým však požadoval uznanie autochtónnych Slezanov za Poliakov a výchovy hrdého národa, uvedomujúceho si svoju národnú príslušnosť.²⁷

V texte *Rozdiely v podmienkach, aké existujú medzi čisto českými krajinami a okupovaným územím Poľska* (originál česky *Rozdíly v podmínkách jaké existují mezi čistě českými zeměmi a okupovaným územím Polska*) prezentoval zásadné črty, ktorými sa odlišovala situácia na Tešínsku počas druhej svetovej vojny od situácie v Protektoráte Čechy a Morava.²⁸

Najdôležitejším Ciešlarovým memorandom, ktoré sa stalo základom jeho politického programu, bol už spomínaný dokument *Za bolševickú národnostní politikou na Tešínsku*, neskôr nazvaný „Ciešlarova platforma.“

²³ ZA Opava, f. KV KSCČ, sign. Z-33, zasadnutie pléna KV KSCČ z 3. júna 1950; poľská verzia Ciešlarovho vystúpenia (zbierka S. Zahradníka, chybné datovaná samotným Ciešlarom na 3. – 4. júla 1950).

²⁴ ZA Opava, f. KV KSCČ, sign. Z-33, zasadnutie pléna KV KSCČ z 3. júna 1950.

²⁵ ZA Opava, f. KV KSCČ, sign. Z-35, *Zápisy z hodnocení členů KV ve skupinách dne 19. července 1950*.

²⁶ ZA Opava, f. KV KSCČ, sign. P-223 a NA Praha, A ÚV KSCČ, f. 100/1, sv. 49, a.j. 378, ako materiál pre R. Slánskeho.

²⁷ *Úkoly v oboru národnostní politiky* (ZA Opava, f. KV KSCČ, sign. P-223 a NA Praha, A ÚV KSCČ, f. 100/1, sv. 49, a.j. 378).

²⁸ *Rozdíly v podmínkách jaké existují mezi čistě českými zeměmi a okupovaným územím Polska* (ZA Opava, f. KV KSCČ, sign. P-223 a NA Praha, A ÚV KSCČ, f. 100/1, sv. 49, a.j. 378).

Na základe analýzy údajov zo sčítania obyvateľstva v rokoch 1880 – 1950 argumentoval, že autochtónne obyvateľstvo tohto územia predstavuje súčasť poľského národa, ktorý neustále podlieha procesu odnárodnovania. Podľa údajov zo sčítaní obyvateľstva počas prvej ČSR sa radikálne zvyšuje počet českého obyvateľstva v neprospech obyvateľstva poľského, a teda mnohí autochtóni zmenili svoju národnosť. Ciešlar, odvolávajúci sa na stalinskú teóriu, uviedol, že jednotlivci si nemôže voľiť národnosť. Táto zmena sa nemohla uskutočniť počas necelých 18 rokov prvej ČSR, ani bez odtrhnutia od svojho národného spoločenstva. Zároveň ľudia, ktorí v sčítaní obyvateľstva počas prvej ČSR figurovali už ako Česi, po celý čas patrili do toho istého spoločenstva. Od miestnych Poliakov sa neodlišovali ani jazykom, ani zvyklosťami. Udržiavanie dôsledkov politiky odnárodnovania, z čoho Ciešlar obviňoval o. i. Fuchsa, bolo označené ako „politika indiánskej rezervácie.“

Autor memoranda zopakoval niekoľko svojich téz:

1. Autochtónni obyvatelia Tešínska, hovoriaci sliezskym nárečím ako rodným jazykom, patria do jednej národnostnej skupiny.
2. Sliezske nárečie je nárečím poľského jazyka a tí, čo týmto nárečím hovoria, sú Poliaci.
3. Poliaci sú aj všetci tí, ktorí sa z Poľska prisťahovali za prácou.
4. Národné rozdvojenie spoločnosti Tešínska je výsledkom národnostného a ekonomického útlaku a vzhľadom na to, že dodnes toto rozdvojenie je iba formálne, je potrebné obyvateľstvo na tomto území opätovne zjednotiť.
5. V súlade so stalinským prístupom národnosť nie je možné meniť, zmena národnosti vyplýva z absencie triedneho povedomia a z národnostného a hospodárskeho útlaku.
6. „Vítazný proletariát“ musí tento útlak zlikvidovať.

Následne vo vyše desiatich bodoch načrtol projekt vyriešenia poľskej otázky, ktorý by mal realizovať KV KSČ:

- a) Je potrebné odsúdiť politiku útlaku, zdôrazňovať jej cieľ a „úlohu agentov buržoázie.“
- b) Uskutočniť kritiku povojnovej národnostnej politiky KV KSČ.
- c) Otvoriť diskusiu o národnostnej politike.
- d) Pri výbere kádrov treba vyberať ľudí, neskompromitovaných z národnostného hľadiska, predovšetkým Poliakov.
- e) V českých školách a materských školách, v ktorých väčšinu tvoria deti autochtónneho obyvateľstva, je potrebné zaviesť poľský jazyk ako povinný predmet, čo má byť prechodnou etapou na ceste k zavedeniu poľského jazyka ako jazyka vyučovacieho; školy s českým vyučovacím jazykom ponechať iba pre české deti.
- f) Umožniť prístup poľskej inteligencie k funkciám na úradoch, v priemysle, obchode atď., za týmto účelom zvýšiť nábor poľskej mládeže do škôl.
- g) Zaviesť rovnoprávnosť oboch jazykov a prísne trestať zneužitie.
- h) Rozšíriť poľskú tlač.
- i) Postaviť na čelo masových organizácií „politicky vyspelých“ ľudí poľskej národnosti.
- j) Financovanie poľského divadla štátom.
- k) Financovanie kultúrno-osvetovej činnosti Čechov a Poliakov štátom.²⁹
- l) Zamestnávať poľských absolventov škôl výlučne na Sliezsku.

²⁹ Tento bod nie je uvedený v poľskej verzii.

m) Vytvoriť pri KV KSČ komisiu pre výskum národnostných vzťahov, jej úlohou by bolo vyznačenie hraníc územia, na ktorom by mali byť všetky uvedené zásady zavedené.

Všetky uvedené aktivity by podľa Ciešlara predstavovali prechodnú etapu, ktorá by predchádzala vytvoreniu poľského autonómneho kraja. Uviedol, že pri splnení uvedených bodov by pripojenie Tešínska k Poľsku nebolo nevyhnutné preto, že v súvislosti s rozvojom socialistickej ekonomiky predpokladal zánik hraníc medzi ľudovodemokratickými štátmi, ich dobrovoľné pripojenie k ZSSR a vytvorenie nového územného usporiadania, ktoré bude brať do úvahy národnostný faktor.³⁰

Na rokovaní predsedníctva KV KSČ 27. novembra 1950 bolo prijaté rozhodnutie, že Ciešlarove materiály dostanú všetci členovia predsedníctva a budú odoslané ÚV KSČ zároveň s hodnotením predsedníctva.³¹

O prípad Ciešlara prejavil záujem Bruno Köhler, ktorý upozornil Slánskeho, že je potrebné poradiť sa s Gottwaldom.³² Sekretariát ÚV KSČ 4. januára nariadil odloženie Ciešlarovej preverky. Tajomník ÚV KSČ Gustav Bareš dostal príkaz preštudovať si materiály a pripraviť príslušnú správu.³³

V tom čase na mimoriadnom zasadnutí predsedníctva KV KSČ v Ostrave 11. januára 1951 bola myšlienka „Ciešlarovej platformy“ podrobená ostrému útoku.³⁴ Základ kritiky predstavoval materiál, ktorý pripravili dvaja členovia predsedníctva – Rudolf Peschel a František Cimmer. S odvolaním sa na tú istú stalinskú teóriu národa odmietli Ciešlarove názory, uvedené v memorande *Za bolševickú národnostnú politiku*. Podľa nich dokument porušoval právo každého jednotlivca rozhodovať o vlastnej národnej príslušnosti. Tvrdili, že rodičia musia rozhodovať o tom, do akej školy pošlú deti. Autori správy dokazovali, že nárečie nie je jazykom a nemôže určovať rodný jazyk. Uviedli, že Tešínsko nikdy netvorilo ekonomickú jednotku, lebo vždy bolo súčasťou väčšieho celku, napr. Rakúsko-Uhorska (ako keby zabudli, že súčasťou habsburskej monarchie boli aj české krajiny – pozn. aut.). Poznamenali, že zriadenie poľskej divadelnej scény a financovanie kultúrno-osvetovej činnosti Poliakov štátom sa už realizovali. Predovšetkým však rozhodne odmietli možnosť vytvoriť autonómiu.³⁵

Účastníci diskusie v predsedníctve podporili tézy správy. Kolder označil Ciešlara za „triedneho nepriateľa“ a poľských aktivistov za „malomeštiacku, buržoázu vrstvu, usilujúcu sa o irendentu.“ Fuchs poukázal na nejasnosti v Ciešlarovom vojnovom životopise.³⁶ Dňa 18. januára bolo prijaté rozhodnutie zaslať stanovisko predsedníctva krajského výboru na ÚV KSČ.³⁷

Napokon 5. februára Bareš vypracoval „správu o protistraníckom buržoázno-nacionalistickom vystúpení kandidáta ÚV KSČ s. Pawla Ciešlara“ a odovzdal ho prezidentovi Gottwaldovi.

³⁰ *Za bolševickú národnostnú politiku na Tešínsku* (ZA Opava, f. KV KSČ, sign. P-223 oraz KSČ oraz NA Praha, A ÚV KSČ, f. 100/1, sv. 49, a.j. 378); poľská verzia: *O bolszewicką politykę narodowościową* (odpis; zbierka S. Zahradníka, priložené tabuľky s výsledkami sčítania obyvateľstva chýbajú); fragmenty dokumentu sú citované v článku S. Zahradníka, *Paweł Ciešlar...*, s. 10 – 16; M. Plačková, *c.d.*, s. 5; T. Siwek, S. Zahradník, J. Szymczek, *c.d.*, s. 59.

³¹ ZA Opava, f. KV KSČ, sign. P-221; zasadnutie predsedníctva KV KSČ z 27. novembra 1950.

³² NA Praha, A ÚV KSČ, f. 100/1, sv. 49, a.j. 378, Köhlerov list Slánskému z 28. decembra 1950.

³³ *Zpráva o protistraníckém buržoasně-nacionalistickém vystoupení náhradníka ÚV KSČ s. Pavla Ciešlara* (NA Praha, A ÚV KSČ, f. 100/24, sv. 45, a.j. 854, s. 204).

³⁴ ZA Opava, f. KV KSČ, sign. P-230, zasadnutie predsedníctva KV KSČ z 11. januára 1951.

³⁵ ZA Opava, f. KV KSČ, sign. P-230, materiál na zasadnutie predsedníctva KV KSČ z 11. januára 1951.

³⁶ ZA Opava, f. KV KSČ, sign. P-230, zasadnutie predsedníctva KV KSČ z 11. januára 1951.

³⁷ ZA Opava, f. KV KSČ, sign. P-231, zasadnutie predsedníctva KV KSČ z 18. januára 1951.

Poľskému komunistovi vytykal úsilie o polonizáciu celého Ostravska a o pripojenie Tešínska k Poľsku. Program so znakmi „Bauerovej národnostnej autonómie“ mal byť nepriateľský voči ZSSR, čo mal dokazovať Ciešlarov vojnový životopis, ktorý údajne vysvetľoval svoju pasivitu v uvedenom období dezorientáciou, spôsobenou sovietsko-nemeckým paktom z roku 1939. Bareš spomenul, že 23. júna 1947 sa Ciešlar stretol vo Varšave s prezidentom Bolesławom Bierutom a ministrom zahraničných vecí Zygmuntom Modzelewským a po návrate sa mal vysloviť, že Poľsko sa nevzdá nárokov na Tešínsko a v priebehu dvoch rokov má byť otázka vyriešená tak, že ČSR pristúpi k určitým ústupkom.³⁸

O veci už bolo rozhodnuté vopred. Dňa 13. apríla 1951 na mimoriadnom zasadnutí predsedníctva KV KSČ Bareš oficiálne odsúdil „Ciešlarovu platformu“. Jej autora obvinil z „gomuľkovčiny“³⁹ a prepojenia s juhoslovanským vodcom Josipom Brozom Titom. Vyčítal mu tiež stiahnutie sa zo straníckych aktivít a oportunistické zmeny svojej národnosti počas vojny.

V „diskusii“, v ktorej okrem Bareša a stálych členov krajského výboru vystupovali aj predstavitelia okresných výborov KSČ z Českého Těšína a Karvinej, všetci (vrátane Poliakov) podporili tézu Barešovho referátu. Začali sa sypať útoky na Ciešlara a PZKO. Diskutujúci sa zhodli, že zodpovednosť za preťahovanie záležitosti nesú bývalí tajomníci Fuchs a Peschel, zatknutí vo februári 1951. Nový vedúci tajomník KV KSČ Květoslav Inneman vyjadril spokojnosť s „úplnou jednotou názorov.“ Bolo prijaté rozhodnutie, že na okresných konferenciách v Českom Těšíne, Třinci a v Karvinej bude „platforma“ odsúdená a predsedníctvo KV KSČ nariadi okresnému výboru v Českom Těšíne, aby Ciešlar nebol opätovne zvolený do OV KSČ. Na ďalší týždeň v predsedníctve avizoval prerokovanie problematiky PZKO, Poľskej rady Sokola (PRS) a novín „Głos Ludu“⁴⁰.

Ciešlar do poslednej chvíle o ničom netušil. Ako predseda OV KSČ v Českom Těšíne viedol zasadnutie konferencie. Ako prvému dal slovo Barešovi, ktorý počas svojho vystúpenia neočakávane vyzval účastníkov konferencie a najmä poľských súdruhov, aby odsúdili „Ciešlarovu buržoázno-nacionalistickú platformu.“ Predsedajúceho obvinil z úsilia o likvidáciu českých škôl, ochrany buržoáznych živlov, SS-manov, gestapákov a českých reakcionárov, ako aj deklarovanie všetkých obyvateľov Tešínska, vrátane Nemcov, príslušníkov SS, SA a NSDAP za Poliakov. Ciešlarovi pripomenul vojnový životopis, keď sa prejavil ako „zlý Poliak“. Vyhlásil, že sa usiluje o zavedenie „poľskej *Volksliste*“, spája sa s „andersovcami“ a „beckovcami.“⁴¹ Konštatoval, že v záujme ZSSR je upokojenie situácie v Tešínsku a vyzval vysporiadať sa s Ciešlarom.

V správe, adresovanej ÚV KSČ, Bareš potvrdil, že jeho referát bol pre účastníkov konferencie prekvapením. Ciešlarovi, ktorý sa Barešovi za vystúpenie poďakoval, bolo odňaté predsedníctvo rokovaní. Väčšina účastníkov konferencie a väčšina vystupujúcich, vrátane mnohých Poliakov,

³⁸ *Zpráva o protistraničném buržoasně-nacionalistickém vystoupení náhradníka ÚV KSČ s. Pavla Ciešlara* (NA Praha, A ÚV KSČ, f. 100/24, sv. 45, a.j. 854, s. 204 – 211).

³⁹ Generálny tajomník Poľskej robotníckej strany Władysław Gomułka bol v roku 1948 obvinený z tzv. pravicovo-nacionalistickej úchylky, čo predstavovalo obvinenie podobného charakteru ako „buržoázny nacionalizmus.“ Bol odvolaný z funkcie a v roku 1951 uväznený.

⁴⁰ ZA Opava, f. KV KSČ, sign. P-252; zasadnutie predsedníctva KV KSČ z 13. apríla 1951; o zatknutí Fuchsa a Peschela pozri: ZA Opava, f. KV KSČ, sign. P-237 oraz P-238, mimoriadne zasadnutie predsedníctva KV KSČ z 9. a 12. februára 1951.

⁴¹ Józef Beck – poľský minister zahraničných vecí v rokoch 1932 – 1939. V roku 1938 dosiahol pripojenie Tešínska k Poľsku.

vystúpila s kritikou „platformy.“ Odsúdil ju aj predstaviteľ PZRS z Cieszyna súdruh Herok. Ďalší deň rokovania konferencie sa začal čítaním telegramu z okresnej konferencie KSČ v Karvinej, ktorá takisto odmietla program poľského súdruha. Na obranu Ciešlara sa postavilo iba niekoľko ľudí, napr. redaktor Henryk Jasiczek a okresný tajomník KSČ pre otázky poľnohospodárstva Józef Chybidziura.

Ciešlar dostal na obhajobu svojich postojov polhodinu. Vyslovil ľútosť, že KV KSČ ani ÚV KSČ s ním celú otázku neprerokovali. Za „buržoázny nacionalizmus“ označil povyšovanie jedného národa nad iné a uplatňovanie národnostného útlaku, nie obranu národa, ktorý nemá možnosti, aby sa rozvíjal. „Ten národ, ktorý nedovoľuje takýto rozvoj, ten sa dopúšťa buržoázneho nacionalizmu.“ Potom Ciešlar obhajoval svoj program ako „platformu zblížovania oboch národov.“ Vystúpil proti téze, že každý si môže podľa vlastnej vôle vybrať svoju národnosť, veď takto by sa napr. Čech mohol považovať za Francúza. Odmietal absurdné obvinenia a žiadal o sprístupnenie svojich memoránd delegátom konferencie, aby sa mohli oboznámiť s jeho skutočnými názormi.

Po Ciešlarovom vystúpení útoky proti nemu pokračovali ďalej. Tajomník ONV pre cirkevné otázky František Křístek mu vyčítal spoluprácu s pastorm Józefom Bergerom v snahe o odstránenie zboru českých bratov z Českého Těšína.⁴² Delegáti okresných konferencií KSČ v Karvinej (o. i. Kolder) a v Molotovovej hute v Třinci odsúdili „platformu“, hoci třinecká konferencia oficiálne stanovisko nezaujala.

Záverečné vystúpenie patrilo Barešovi, ktorý pripomínal, že Ciešlar mal mnoho príležitostí prezentovať svoje názory. V duchu zásady „demokratického centralizmu“ však bolo prijaté rozhodnutie prebrať záležitosti s poľskými súdruhmi na konferencii a nie za zatvorenými dvermi v Prahe. Počas dlhého prejavu opätovne odsúdil „platformu“, ktorej pôvod odvodzoval z Hitlerovej a Rosenbergovej rasovej teórie „Blut und Boden.“ Tvrdil, že je potrebné dodržiavať zásadu slobody priznávania sa k akejkoľvek národnosti. Dodal, že komunisti nebudú uplatňovať asimiláciu, ale nebude možné sa jej úplne vyhnúť, keďže ide o prirodzený proces. Vyzval delegátov, aby sa Tešínsko stalo „mostom medzi ČSR a Poľskom.“

Ciešlar sa podriadil a prisľúbil svoju účasť vo vysvetľovacej kampani, v ktorej sa vysporiada so svojimi chybami. Sľuboval tiež odoslať svoje odstúpenie z funkcie kandidáta ÚV KSČ. Do nového OV KSČ už nebol zvolený. Konferencia rozhodla, že Barešovo vystúpenie bude základom „vysvetľovacej kampane“ v národnostnej otázke vo všetkých orgánoch KSČ.⁴³

Po zasadnutí Bareš prerokoval priebeh „vysvetľovacej kampane“ so súdruhmi z Ostravy

⁴² V roku 1952 bol Berger na základe obvinení z účasti v „Ciešlarovej platforme“ odvolaný z Českého Těšína a bol vymenovaný za dekana evanjelickej teologickej fakulty v Bratislave.

⁴³ *Zápis ze VII okresní konference KSČ v Českém Těšíně 14 a 15 dubna 1951*, (NA Praha, A ÚV KSČ, f. 19/1, a.j. 1519/2); G. Bareš, *Zpráva o okresní konferenci KSČ v Českém Těšíně konané dne 14. a 15. dubna 1951* (NA Praha, A ÚV KSČ, f. 100/1, sv. 49, a.j. 378, a pre Gottwalda f. 100/24, sv. 45, a.j. 854, s. 215 – 221); v oboch zdrojoch je Herok chybné písaný ako Herod; por. *VII Konferencja Powiatowa KPCz pod hasłem rozwiązywania zadań budownictwa socjalizmu*, „Głos Ludu“ č. 44, 17. apríla 1951; *Referat tow. Gustawa Bareša na VII Konferencji Powiatowej w Czeskim Cieszynie*, Ostrava 1951; *Zpráva o okresní konferenci KSČ železaren V.M. Molotova v Třinci* (NA Praha, A ÚV KSČ, f. 19/1, a.j. 1531); ako by vyplývalo z Jasiczkových slov, třinecká konferencia vyslala telegram, v ktorom „platformu“ odsudzovala, už v nedeľu 15. apríla ráno (*Zápis...*, s. 63.), kým Bareš uvádza, že delegáti z huty prišli na konferenciu v Českom Těšíně 15. apríla popoludní a až po obdržaní potvrdenia o nesprávnosti Ciešlarových téz třinecká konferencia „platformu“ odsúdila (G. Bareš, *Zpráva o okresní...*).

a Českého Těšína. Hovorili aj o príprave valného zhromaždenia PZKO, na ktorom by boli z jeho vedenia odstránené „nacionalistické živly“ a o zmenách vo vedení novín „Głos Ludu“.⁴⁴ V liste, adresovanom Slánskému z 3. mája 1951 Bareš informoval, že s Innemanom dospeli k názoru, že najprv je potrebné zaoberať sa prípravou valného zhromaždenia PZKO a nového vedenia organizácie a potom otázkou spojenia poľských a českých mládežníckych organizácií a pod.⁴⁵ Ciešlar 17. apríla poslal Barešovi list spolu s rezignáciou na členstvo v ÚV a KV KSČ.⁴⁶ V ten istý deň Inneman informoval Bareša o ohlase, aký vyvolali konferencie. Napísal, že nálady sú dobré, jedine „poľské šovinistické kruhy“, osobitne advokáti a kňazi, mali prejavit’ roztrpčenie.⁴⁷

Ciešlara 23. apríla odvolali v sekretariáte ostravského KV KSČ a 24. apríla na rokovaní aktívu v Třinci.⁴⁸ Dňa 25. júna 1951 predsedníctvo ÚV KSČ odporučilo ÚV KSČ prijatie Ciešlarovej rezignácie z postu kandidáta tohto orgánu.⁴⁹ Počas nasledujúcich mesiacov sa stiahol do úzadia, ale jeho mlčanie sa členom KV KSČ zdalo podozrivé.

Na rokovaní predsedníctva KV KSČ 10. augusta sa jeho členovia k Ciešlarovmu prípadu opätovne vrátili. Podľa Oldřicha Černíka „platforma“ nebola rozbitá a jej stúpenci sa zhromažďujú v PZKO, kde „buržoázne tendencie“ mal prejavovať o. i. Jasiczek. Inneman vyhlásil, že po uskutočnení opätovnej kampane treba Ciešlara vylúčiť zo strany. Pri tejto príležitosti zároveň vyslovil prekvapenie, že ešte existujú také organizácie ako SMP a PRS, keď už existuje PZKO, v ktorom sa má realizovať celá kultúrno-osvetová činnosť poľskej menšiny.⁵⁰

Na zasadnutí toho istého orgánu 25. septembra 1951 si musel predvolaný Jasiczek vypočúť ostrú kritiku práce „Głosu Ludu“. Kolder mu vyčítal nedostatočný boj s „Ciešlarovou platformou“ a Černík dodal, že prípad sa nesmie utlmovať, ale je potrebné otvorene útočiť na nepriateľa. Bolo prijaté rozhodnutie, že redakcia „Głosu Ludu“ bude presťahovaná do Ostravy a bude podriadená KV KSČ.⁵¹

Ciešlar, ktorého KV KSČ vyzval, aby opätovne zaujal stanovisko k svojej „platforme“ a k Barešovmu referátu, napísal list, v ktorom sa znova postavil za svoj program a odmietol Barešovu kritiku. Samotný Bareš medzičasom prišiel o post tajomníka ÚV KSČ.⁵²

Dňa 15. februára 1952 na zasadnutí predsedníctva KV KSČ Inneman navrhol vylúčenie Ciešlara zo strany, čo sa malo stať na ďalší deň na rokovaní pléna. Mala sa pritom využiť atmosféra novej kampane proti „platforme.“ Deň 9. marec bol určený ako začiatok mesiaca československo-poľského priateľstva. Na výročie podpísania zmluvy medzi Poľskom a Československom bola naplánovaná spoločná manifestácia mládeže. Neskôr sa malo pristúpiť k likvidácii

⁴⁴ G. Bareš, *Zpráva o okresní...*

⁴⁵ Barešov list Slánskému z 3. mája 1951 (NA Praha, A ÚV KSČ, f. 100/1, sv. 49, a.j. 378).

⁴⁶ Odpis listu Barešovi [In]: P. Ciešlar, *Czy platforma...*, s. 44.

⁴⁷ Innemannov d'alekopis Barešovi zo 17. apríla 1951 (NA Praha, A ÚV KSČ, f. 100/1, sv. 49, a.j. 378).

⁴⁸ Text vyhlásenie zo zasadnutia v Robotníckom dome v Třinci (zbierka S. Zahradníka); o oboch stretnutiach spomínal Adolf Žinčík na zasadnutí pléna KV KSČ zo 16. februára 1952 (ZA Opava, f. KV KSČ, sign. Z-57); o odsúdení „platformy“ poľskými komunistami a o Ciešlarovej sebakritike porovn. aj Innemannov d'alekopis Barešovi z 24. apríla 1951 (NA Praha, A ÚV KSČ, f. 100/1, sv. 49, a.j. 378).

⁴⁹ NA Praha, A ÚV KSČ, f. 02/1, sv. 28, a.j. 275, zasadnutie predsedníctva ÚV KSČ z 25. júna 1951.

⁵⁰ ZA Opava, f. KV KSČ, sign. P-272, zasadnutie predsedníctva KV KSČ z 10. augusta 1951.

⁵¹ ZA Opava, f. KV KSČ, sign. P-281, zasadnutie predsedníctva KV KSČ z 25. septembra 1951.

⁵² Odpis listu (zbierka S. Zahradníka).

nezávislosti poľských mládežníckych organizácií prostredníctvom ich pripojenia k celoštátnym štruktúram.⁵³

Na pléne KV KSC 16. februára, na ktoré bol pozvaný Ciešlar, Inneman zopakoval kritiku „platformy“ a pripomenul vojnový životopis jej autora. Navrhol jeho vylúčenie zo strany a uverejnenie príslušnej informácie v tlači. Podľa Benedikta Petra z ONV v Karvinej, ktorý bol jedným z účastníkov zasadnutia, národnostná otázka nebola podstatná. Rozdiel medzi národmi mal spočívať v tom, že Čech hovorí „včela sedela na vetvi,“ kým Poliak: „pszczoła siedziela na gałęzi“. Ciešlar odmietal obvinenia a tentoraz svoje názory obhajoval do poslednej chvíle. Vtedy vystúpil prizvaný tajomník ÚV KSC Josef Tesla a vo svojom prejave miešal navzájom si protirečiace obvinenia s urážkami. Ciešlara prirovnal k šovinizmu a fašizmu Clementisov a Husákov, ako aj Titov. Poukazoval na to, že poľská buržoázia postupovala voči Ukrajincom horšie ako česká voči Poliakom. Odmietol historické právo. Tvrdil, že rovnako by mohol povedať, že Veľkomoravská ríša siahala po Varšavu. Hovoril, že každý si má svoju národnosť určovať sám. Vyhlásil, že Bieruta a Poľsko miluje viac ako poľskí učitelia a kultúrni činitelia, ktorí iba predstierajú lásku k nim, lebo „milovať Poľsko a Bieruta znamená milovať náš národ, našu stranu a súdruha Gottwala.“

Po jeho vystúpení plénum jednomyselne vylúčilo Ciešlara z KSC. Autor „platformy“ musel odovzdať stranícku legitimitáciu a opustiť rokovaciu sálu.⁵⁴ Čoskoro na to sa uskutočnila ďalšia „vysvetľujúca kampaň.“ SMP bol začlenený do Československého zväzu mládeže (ČSM) a PRS do Československej obce sokolskej (ČOS).⁵⁵

V druhej polovici 60. rokov sa Paweł Ciešlar neúspešne usiloval o rehabilitáciu a vrátenie členstva v KSC. V rámci týchto snáh napísal vo februári 1967 referát *Je Ciešlarova platforma buržoázno-nacionalistická?*, v ktorom zopakoval svoje názory a odmietol obvinenia, ktoré boli proti nemu vznesené. Pripomenul predvojnové vystúpenie poslanca Karola Šliwku a jeho vyhlásenie, že KSC nikdy neuzná výsledky sčítania obyvateľstva z roku 1930, ktoré poškodili Poliakov a vtedajšie stanovisko strany, uznávajúce právo národnostných menšín na odtrhnutie sa od československého štátu. Za príklad správneho prístupu k národnostnej otázke považoval politiku KSSZ. ZSSR mal všeobecne uplatňovať zásadu sebaurčenia národov až po odtrhnutie, čo viedlo k vzniku nezávislého Poľska, Fínska a Číny, pričom v rámci ZSSR boli vytvorené zväzové a autonómne republiky, autonómne okruhy a federácie. Na toto všetko sa v KSC po roku 1945 malo zabudnúť.

Ciešlar sa dištancoval od rasových teórií a dokazoval, že človek si nemôže sám voľiť svoju národnosť, lebo je to v rozpore so „zásadou sebaurčenia národov.“ Sebaurčenie umožňuje utláčanému národu posilniť sa a stať sa odolným proti odnárodňovaniu zo strany vládnucej „buržoázie“ a „vstúpiť do bojového spoločenstva s robotníckou triedou vládnuceho národa.“ Zásada slobodnej voľby národnosti „je najhoršou výchovnou metódou,“ ktorá ničí „najširšiu formu spojitosti vznikajúceho socialistického národa.“ Podľa Ciešlara sa to nedá zosúladiť s materialistickým

⁵³ ZA Opava, f. KV KSC, sign. P-313, zasadnutie predsedníctva KV KSC z 15. februára 1952.

⁵⁴ ZA Opava, f. KV KSC, sign. Z-57, zasadnutie predsedníctva KV KSC zo 16. februára 1952; tendenčná správa zo zasadnutia sa objavila aj v článku: *Przeciw nacjonalizmowi burżuazyjnemu i wstecznyim nastrojom oportunistycznym*, „Głos Ludu“ č. 22, 21. februára 1952.

⁵⁵ M. Plačková, *c.d.*, s. 6; T. Siwek, S. Zahradnik, J. Szymeczek, *c.d.*, s. 61; M. Plačková, *Zneužití t. zv. cieslarovštiny na cestě k „začleňování“ polských spolků do komunistického politického systému na počátku 50. let*, „Vlastivědné listy“ 22 (1996) č. 1, s. 10 – 12.

svetonázorom, keď je to „prechod na koľaje idealistického svetonázoru(...), je prejavom najvulgárnejšieho subjektivismu.“

KSČ vyčítal pokračovanie „buržoáznej obľudnej politiky obracania popoľštených Moravanov“, preto program „platformy“ označil viac za oneskorený, než za škodlivý. Nereálnosť tohto projektu mala vyplývať z absencie dobrej vôle zo strany českých súdruhov, nie z jeho podstaty. Jeho intenciou nebola zmena hraníc, ale zabránenie vymierania poľského obyvateľstva na Tešínsku, „obyvateľstva, opusteného všetkými a navyše ideologicky porazeného,“ ktoré počas hitlerovskej okupácie stratilo svojich vodcov. Povojnovní funkcionári nedorástli na „úlohy reprezentovania záujmov poľského obyvateľstva.“ Kto sa pokúšal uvedenej úlohy ujať, bol označený za „buržoázneho nacionalistu.“ Ciešlar dokazoval, že poľské obyvateľstvo, tvoriace necelé pol percento československých občanov, nemôže väčšine nanútiť politiku, ktorá by bola v súlade s jeho národným záujmom. Avizoval, že pokiaľ jej potreby nebudú zohľadnené, na Tešínsku síce zmiznú národnostné konflikty, ale stane sa to na „cintoríne vymierajúceho poľského obyvateľstva.“⁵⁶

Ciešlarove snahy o rehabilitáciu v rokoch 1966 – 1968⁵⁷ boli odmietnuté. Členstvo v strane mu nevrátili. Napriek destalinizácii a liberalizácii komunistického režimu mal Ciešlarov príklad naďalej zostať varovaním pred vznášaním požiadaviek zo strany poľskej menšiny. Ciešlar bol od roku 1958 na invalidnom dôchodku. V 60. rokoch pôsobil v PZKO. Zomrel 14. mája 1983. Do konca života veril v komunizmus.⁵⁸

Priebeh kampane proti Ciešlarovej „platforme“ bol pre stalinizmus typický. Cieľom vládnucej garnitúry bola likvidácia akéhokoľvek nezávislého myslenia, dokonca aj vo vnútri samotnej strany. Moci nezáležalo na diskusii o obsahu požiadaviek. Obvinenia boli vznášané podľa existujúcej šablóny. Nevytvárali logický celok, boli zmesou invektív, obvinení z nekompetentnosti a z kontaktov s najrozličnejšími silami, pokúšajúcimi sa o zničenie socializmu.

Komunistická moc využila prípad „platformy“ na zastrašenie poľských menšinových aktivistov, na rozbitie nezávislosti poľských organizácií a podriadenia všetkých aktivít poľskej menšiny stránickej kontrole. Zároveň, ako konštatuje Magda Plačková, zrejme KSČ nemala záujem urobiť z Ciešlara mučenika poľskej veci a preto ho nepostihli väčšie represie. Napríklad nebol proti nemu vykonštruovaný politický proces.⁵⁹ Kampaň a vylúčenie zo strany postačovali na zastrašenie poľskej menšiny. Je možné, že príčinou toho, že proti Ciešlarovi nebol iniciovaný politický proces, bol nezáujem o konfrontáciu s ľudovodemokratickým Poľskom. Formálne vzťahy oboch štátov boli vtedy mimoriadne dobré, v skutočnosti však zostávalo veľa nevyriešených problémov. Predovšetkým ešte neexistovala zmluva o vytýčení hranice. Upozorňuje, že v čase, keď vysporiadanie sa s Ciešlarom trvalo dlhší čas, jeho hlavní oponenti sa na svojich postoch nedočkali vyriešenia celého prípadu. Spravidla ich postihol ešte horší osud. V novembri 1949 bol uväznený Vilém Nový, začiatkom roku 1951 boli zatknutí Vítězslav Fuchs a Rudolf Peschel, v novembri toho istého roku bol zatknutý generálny tajomník ÚV KSČ Rudolf Slánský, ktorý bol v decembri 1952 popravený a začiatkom roku 1952 bol Gustav Bareš odvolaný z funkcie aj z predsedníctva ÚV KSČ.

⁵⁶ P. Ciešlar, *Czy platforma...*

⁵⁷ Odpis Ciešlarovho listu ÚV KSČ z novembra 1966 (zbierka S. Zahradníka).

⁵⁸ S. Zahradník, *c. d.*, s. 11, 16; M. Plačková, *Pavel Ciešlar...*, s. 7; T. Siwek, S. Zahradník, J. Szymeczek, *c. d.*, s. 59, pozn. 9.

⁵⁹ M. Plačková, *c. d.*, s. 7.

Magda Plačková sa nazdáva, že realizácia programu „platformy“ by znamenala úplné zvrátenie dovtedajších národnostných vzťahov na Tešínsku v prospech Poliakov, čo by „prinieslo nové krivdy a bezprávie voči väčšine tamojšieho obyvateľstva“.⁶⁰ Ciešlarov program skutočne predpokladal arbitrálne rozhodovanie úradov o tom, kto je Poliakom a kto nie a odopieral ľudom právo na sebaurčenie. Bol to bolševický prístup. Napriek tomu však návrhy, uvedené v projekte, mohli predstavovať východisko pre obsahovú diskusiu. Samotná idea autonómie, v ktorej by Poliaci a Česi disponovali rovnakými právami, nemusela byť neopodstatnená, napriek tomu, že podľa sčítania obyvateľstva v roku 1950 Poliaci tvorili sotva 26,8 % a Česi 70,6 % obyvateľov Tešínska, keďže v predchádzajúcom sčítaní z roku 1939, ktoré realizovali Nemci, poľské obyvateľstvo tvorilo 24,1 %. Čechov bolo iba 20,9 % a radikálne sa zvýšil počet ľudí, hlásiacich sa k Nemcom alebo Slezanom. V sčítaní obyvateľstva z roku 1930 Poliaci predstavovali 35,3 % v pomere k 55,8 % Čechov. Podľa sčítania z roku 1921 bolo v regióne 38,4 % Poliakov, Čechov bolo 50 %. Podľa sčítania z roku 1910, t. j. ešte z čias Rakúsko-Uhorska, Poliakov bolo 9,2 %, kým Čechov 18,3 % obyvateľstva.⁶¹ V skutočnosti mnoho ľudí, ktorí boli v roku 1950 zahrnutí do českej národnosti, podľa predchádzajúcich sčítaní bolo v prevažnej miere Poliakmi alebo poľskú národnosť mali ich rodičia. Napriek zmene národnosti všetci naďalej používali sliezsky dialekt a vytvárali jednu komunitu. Autonómia by teda mohla pozitívne pôsobiť na rozvoj poľskej menšiny a umožnila by jej zachovať si minimálne dovtedajšiu úroveň svojho vplyvu a azda aj získať časť tých, ktorí prijali českú národnosť. Bez ohľadu na skutočnosť, že československá strana sa naozaj mohla obávať, že autonómia sa môže stať prvým krokom k odtrhnutiu Tešínska od Československa, najmä v situácii, keď ešte hraničná zmluva s Poľskom nebola podpísaná, avšak v komunistickom systéme nebola možná akákoľvek decentralizácia. Centrum si nemohlo dovoliť odovzdať hoci aj časť svojej moci akýmkoľvek štruktúram na nižších úrovniach. Priznanie autonómie pre Tešínsko bolo úplnou utópiou v čase prebiehajúcej kampane proti slovenskému „buržoáznemu nacionalizmu.“ V celom sovietskom bloku neexistuje príklad efektívnej, skutočnej autonómie. Zväzové republiky a autonómne oblasti v ZSSR, na existenciu ktorých sa odvolával Ciešlar, boli v skutočnosti úplne podriadené Moskve a neexistoval v nich priestor pre rozvoj kultúr sovietskych národov, s výnimkou ruskej. Azda autor „platformy“ mal na mysli sovietsku národnostnú politiku z 20. rokov, obdobie tzv. národného komunizmu, keď študoval v Moskve (1926 – 1931). Táto epizóda však dávno patrila do minulosti. Pravdepodobne Ciešlar pri prezentovaní svojho programu vôbec nepochopil zásady, na akých fungoval stalinský systém. Treba však brať do úvahy, že so svojim programom vystúpil na výslovnú požiadavku straníckych orgánov. Vypracoval teda projekt, ktorý považoval za jediné spravodlivé riešenie poľskej otázky v Tešínsku. Vzhľadom na to, že veril v správnosť svojej veci a zároveň veril v stranu, nemusel predpokladať, že sa nechal zatahnuť do pasce. Pritom stranícke štruktúry počítali práve s takouto odpoveďou a z ich strany to bola provokácia. Hoci jeho program obsahoval kontroverzné elementy, je pravdou, že boli iba názormi jedného človeka bez reálneho politického zázemia. Za iných podmienok by takýto projekt slúžil ako východisko pre rokovania. Skutočná diskusia nebola jeho autorovi umožnená. Obe strany sporu sa snažili dokázať súlad svojich téz s marxizmom-leninizmom a stalinizmom, ale v skutočnosti sa snažili o prispôbenie uvedených teórií vlastným potrebám. Do akej miery si to uvedomoval samotný Ciešlar, a či skutočne

⁶⁰ M. Plačková, *c.d.*, s. 7.

⁶¹ *Zarys dziejów Śląska Cieszyńskiego*, M. Borák - D. Gawrecki (eds.), Ostrawa 1992, s. 250.

veril všetkému, čo písal, napr. v zánik hraníc v dôsledku vývoja socializmu, a do akej miery išlo o účelový krok, nie je známe.

Ciešlarova „platforma“ nemala možnosť pričiniť sa o zlepšenie situácie poľského obyvateľstva v Tešínsku a dokonca bola využitá na posilnenie straníckej kontroly nad poľským verejným životom prostredníctvom pripojenia poľských organizácií k ich československým náprotivkom, ako aj presťahovaním redakcie novín „Głos Ludu“ do Ostravy.

Ale aj keby Ciešlar nevystúpil so svojím programom, KSČ by si aj tak našla zámienku, aby dosiahla svoj cieľ. Poľské organizácie boli do konca existencie komunistického systému pod prísnu straníckou kontrolou a hlavnou zásadou, ktorá v nich platila, bola, že človek je na prvom mieste komunistom a až potom Poliakom. Striktná stranícka kontrola, neumožňujúca rozvoj nezávislých iniciatív a obmedzujúca manévrovací priestor iba na niektoré formy kultúrno-spoločenských aktivít a absencia oživujúcich prúdov prispeli k tomu, že veľká časť spoločnosti sa stala indiferentnou. To bol len jeden z dôležitých faktorov neustále postupujúcej asimilácie poľského obyvateľstva Zaolzia.